

Н. ПОЇК (Івано-Франківськ)

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ВИБРАНІ АСПЕКТИ

Сьогодні ми живемо у світі, який стає все інтегрованішим. Навіть швейцарці менше говорять про нейтралітет і більше про партнерство заради спільних цілей.

В цьому контексті транскордонне співробітництво, зокрема, співпраця громад та органів місцевої влади через кордон отримує додатковий зміст.

Метою даної роботи є обґрунтування необхідності транскордонного співробітництва, спрямованого на встановлення і поглиблення соціальних, культурних, міжнаціональних відносин між громадами, місцевими органами влади України та Польщі.

Транскордонне співробітництво – це дії, які спрямовані на посилення і поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами і органами влади, які знаходяться під юрисдикцією двох або кількох договірних сторін (відповідно до визначення «Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво.....» (Мадрид, 21 травня 1980 року) [4].

Формально транскордонна співпраця являє собою співпрацю сусідніх прилеглих прикордонних регіонів або є «закордонною співпрацею» місцевих органів влади, організацій чи інституцій, які представляють прикордоння.

Транскордонна співпраця в Європі має давню історію. Історія Європи – це історія змін кордонів, а європейські прикордонні території – це терени проживання різних етнічних груп, релігій, культур. Мова, релігія, регіональний патріотизм та історія творять демаркаційні лінії (кордони). Основною функцією кордону завжди був поділ. Проте, все частіше, кордон отримує функції об'єднуючого фактора, що стає новою епохою в міжнародних відносинах [15, с.102].

В епоху глобалізації, коли проблеми економіки, охорони природного середовища, медицини, культури, науки, енергетичної безпеки також мають глобальний характер, транскордонна співпраця може дати реальні результати.

Поступові процеси інтеграції України в Європу впливали на актуальність європейської співпраці. Одним з найбільш перспективних варіантів реалізації такої співпраці стала спільна діяльність територій, які належать до різних держав у рамках єврорегіонів.

У світі існує більше 150 таких об'єднань і їхня більш як півстолітня праця є доказом ефективності транскордонного співробітництва [15, с.103].

Наближення України до ЄС проходило шляхом запозичення досвіду транскордонного співробітництва на польсько-німецькому кордоні, основою якого були єврорегіони. Очевидним є те, що для Польщі єврорегіони стали важливим інструментом адаптації Польщі до стандартів ЄС, пришвидшили процес інтеграції.

В доктрині регіоналістів значення єврорегіонів полягає в ліквідації «плям історії» і перетворення державних кордонів на непомітні бар'єри [10, с.23]. Підтвердженням цьому факту є велика кількість єврорегіонів, які утворені на кордонах Німеччини.

В випадку Польщі найбільш дієвими є єврорегіони на польсько-німецькому кордоні, в порівнянні з тими, які розташовані на півдні і сході Польщі. Найбільшу активність і ознаки життя проявляє єврорегіон Померанія. Єврорегіон є тристороннім, утвореним на прикордонних територіях Німеччини, Польщі, Швеції. Територія – 41 тис. км. і проживає тут 3,4 млн. осіб. Померанія розташована між двома іншими євро- регіонами - Pro-Europa Viadrina і єврорегіоном «Балтик».

Метою співпраці єврорегіону є «реалізація спільної діяльності для рівномірного і зрівноваженого розвитку регіону та зближення жителів і інституцій з різних сторін кордону» [10, с. 25]. Ця мета досягається шляхом покращення рівні життя населення, сприяння інвестиційним проектам, ліквідації безробіття та сприяння кращому порозумінню жителів прикордоння через розвиток співпраці в культурному, науковому, молодіжному середовищах, поширення ідеї європейської єдності і міжнародного порозуміння.

Крім того, мета єврорегіону Померанія реалізується і в сфері охорони природного середовища, розвитку сільського господарства, будівництва, пристосування прикордонної інфраструктури до потреб прикордонного руху, формуванні комплексної системи інформації для обміну даних в єврорегіоні, а також в розв'язанні проблем прикордонних переходів [10, с.25].

Приклад одного з найбільш активних єврорегіонів доводить реальність і ефективність транскордонного

співробітництва в Європі.

В межах Польщі існує 16 єврорегіонів. Найстаршим з них є єврорегіон Ниса (заснований в грудні 1991 року), а наймолодшим є єврорегіон на кордоні Польщі і Білорусії – Біловезька Пуща.

В межах України функціонує 7 єврорегіонів. На польсько-українському кордоні функціонують єврорегіон «Карпати» та «Буг». Назви єврорегіони отримують, в основному, від природного середовища або від культури місцевості.

Польські вчені в політичному значенні єврорегіони називають «прагматичним виразом добре розвинутої транскордонної співпраці» [14, с.12].

Відповідно до європейських стандартів досвід транскордонної співпраці на кордонах Польщі концентрується, в основному, навколо проблем розвитку регіонального і просторового розвитку; розвитку технічної інфраструктури; співпраці в суспільній сфері, охороні навколишнього природного середовища, транскордонному туризмі [11, с.189].

Транскордонна співпраця на українсько-польському кордоні отримала більш поживлений характер орієнтовно з 2000 року. Співпраця прикордонних територій відбувалася у різних формах.

З метою подолання периферійності територій з двох сторін кордону та вироблення спільної перспективи регіонального просторового розвитку виникла Спільна українсько-польська стратегія транскордонного співробітництва для Люблінського і Підкарпатського воєводств та Волинської і Львівської областей на 2005-2015 роки, яка визнає пріоритетні галузі залучення фінансових джерел, у тому числі міжнародної технічної допомоги.

Єврорегіони мають значний досвід в сфері розвитку економічної співпраці. На особливу увагу заслуговує діяльність економічних палат, зокрема підкарпатської Економічної палати, яка співпрацює з відповідними структурами по українській стороні єврорегіону «Карпати». Основна їх мета – розвиток економічної співпраці в прикордонних територіях [11, с.190].

Актуальною є також співпраця в сфері розвитку технічної інфраструктури, яка охоплює питання прикордонних переходів, комунікацій. У випадку Польщі, прикладом достатньо розвинутої прикордонної інфраструктури є її західний кордон. Істотну роль фінансова допомога на польсько-німецькому кордоні відіграла в будівництві доріг і велосипедних шляхів.

Прикордонна інфраструктура на українсько-польському кордоні в порівнянні з польсько-німецьким різко відрізняється.

На східному кордоні ЄС функціонують 6 переходів на кордоні з Росією, на кордоні з Білоруссю – 13 переходів, на кордоні з Україною – 15 переходів, з них 9 дорожніх [13, с.15]. Віддаль між переходами більше 60 км. [2]. Всього – 34 переходи, що на багато менше в порівнянні з польсько-німецьким чи чесько-польським кордонами.

Натомість на польсько-німецькому кордоні тільки дорожніх – 24 переходи, на польсько-чеському кордоні – 48 переходів, а на польсько-словацькому – 21 перехід [13, с.15]. Цей кордон відповідає євро стандартам, відстань між переходами тут становить в середньому 20-25 кілометрів [3].

Брак достатньої кількості дорожніх, велосипедних, пішохідних, залізничних переходів на українсько-польському кордоні утруднюють прикордонну співпрацю та підсилюють бар'єрність східного кордону ЄС.

Отже, проблема переходів від України вимагає додаткової уваги і фінансування. Адже, розвинута прикордонна інфраструктура сприяє регіональному розвитку і транскордонному співробітництву.

Цікавим проектом у цій сфері є концепція утворення мережі транскордонних тематичних туристичних шляхів в Карпатському єврорегіоні. Проект передбачає утворення т.зв. карпатської культурної мережі, яка охоплює мережу дерев'яної архітектури, релігійну, етнографічну, мережу слідами старої міської культури та військових кладовищ тощо [11, с.193].

Співпраця в сфері охорони природного середовища становить один із пріоритетів у всіх єврорегіонах. В Карпатському єврорегіоні існує Міжнародний біосферний заповідник «Східні Карпати», який охоплює Бещадський парк і два регіональні парки. В єврорегіоні «Буг» прикладом є Поліський та Швацький парки [11, с.195].

Міцним фундаментом, який будує транскордонні зв'язки є культура. Об'єктів спільної культурної спадщини не бракує на польсько-українському прикордонні. Їх вага і значення для регіонів стимулює вироблення інтегрованої системи охорони культурної спадщини.

Один із батьків європейської інтеграції Жан Моне наприкінці свого життя наголошував, що якби йому дали можливість розпочати цей процес заново, він започаткував би його з соціокультурної складової єднання європейських народів. Тим самим, на його думку, було б розчищене «поле» для побудови спільного дому – єдиної Європи – на основі ментальної єдності її народів. Аналізуючи пройдений у II пол. XX ст. шлях розвитку європейських країн, можна вже стверджувати: соціокультурний чинник, діалог європейських культур став дійсно вагомим компонентом у справі розбудови сучасного Європейського Союзу [1].

На практичному рівні українсько-польського транскордонного співробітництва додалися і різні історичні нашарування, пов'язані з деякими подіями історичного минулого. Історичні «рани» стали причиною формування у свідомості українців і поляків різних стереотипів, які відомо швидко не минають. Спільний соціально-культурний бар'єр, який складається з упереджень утруднює прикордонну співпрацю.

В цьому випадку важливим є приклад польсько-німецького кордону. Досвід напрацьований на цій ділянці, став основою для налагодження прикордонної співпраці у різних сферах. Протягом тривалого повоєнного періоду німецько-польські стосунки були не кращими, ніж польсько-українські, але сьогодні їх вважають найкращими протягом всієї спільної історії [6].

Отже, утворення, розвиток та діяльність єврорегіонів на кордонах України та Польщі відповідає європейським засадам: партнерство, субсидіарність, через включення у співпрацю регіональних і місцевих організацій, вироблення спільної концепції розвитку і програм, реалізація транскордонних проектів.

Ці загалом визнані засади є основними вимогами при досягненні джерел фінансування з європейських програм ЄС.

Приєднання Польщі до ЄС пов'язане зі зміцненням східного кордону Польщі, який тепер став зовнішнім кордоном ЄС. Приєднання викликало ряд проблем, які стосуються, перш за все, жителів прикордоння. Введення віз зменшило кількість

перетинів кордону, викликало порушення суспільного спокою на українському прикордонні, негативно вплинуло на економічний розвиток прикордонних територій. Нагадаємо, що були перекриті міжнародні магістралі [7] та висловлено чіткий намір продовжувати блокувати прикордонні пункти пропуску «Рава-Руська», «Краковець», «Смільниця», «Шегиня», якщо пільговий перетин кордону не запрацює [5].

З метою впорядкування прикордонного руху була укладена угода між Урядом Польщі та України про засади малого прикордонного руху, яка ввійшла в дію з 1 липня 2009 року.

Яке значення має введення малого прикордонного руху для України і Польщі? Для цього варто проаналізувати останні статистичні дані.

В I кварталі 2010 року в рамках малого прикордонного руху (МПР) українсько-польський кордон перетнуло 538,7 тис. осіб, що становить 32,7 % перетинів на цій ділянці кордону. В порівнянні з IV кварталом 2009 року кількість переходів через кордон зросла на 75 %. В рамках малого прикордонного руху відсоток людей, які перетнули польсько-український кордон декілька разів в тиждень – 70 %, декілька разів в місяць – 22% [8, с. 6].

З аналізу цих даних помітно, що впровадження малого прикордонного руху значно вплинуло на оживлення прикордонного руху.

Процеси пов'язані з МПР мають велике значення для розвитку транскордонних територій. Найбільша інтенсивність прикордонного руху, стосується території до 50 км., про що свідчить відсоток людей, котрі перетнули кордон. Варто зазначити, що близько 63 % виїзків іноземців і 67% виїзків поляків залишені на території до 50 км. [там само, с.7].

Дослідження доводять, що вартість цих виїзків, витрачених українцями в Польщі і поляками в Україні, становить значну частину зовнішньо-торгівельного обороту.

До прикладу, в I кварталі 2010 року витрати українців на купівлю товарів в Польщі становить 406, 5 млн. злотих, а витрати поляків в Україні – 70, 9 млн. злотих. Імпорт в Україну з Польщі в I кварталі 2010 року становить 2 494, 1 млн. злотих, натомість експорт з України в Польщу – 882,7 млн. злотих [там само, с. 11].

Отже, важливим елементом налагодження перетину кордону було впровадження МПР, котрий допомагає все більшій кількості осіб на українсько-польському кордоні.

Подібного очікують від підписаної 12 лютого 2010 року Угоди про засади малого прикордонного руху між Урядом Польщі і Білорусії.

В контексті розширення ЄС міжрегіональна співпраця всіх держав Карпатського євро регіону набула особливого значення. Розширення ЄС ставить перед Карпатським євро регіоном нові випробування. У зв'язку з цим виникає необхідність вироблення таких форм співпраці, які б дозволили, крім існуючих обмежень, розвивати транскордонні контакти, як на місцевому, так і на державному рівнях.

Для повноцінного використання нових можливостей, а також подолання негативних результатів розширення ЄС, потрібно перш за все звернути увагу на:

- окреслення стратегії і механізмів співпраці розширеного ЄС з державами поза східним кордоном ЄС, особливо в сфері транскордонного співробітництва,
- вивчення можливості взаємного і ефективнішого використання програм ТАСІС і ФАРЕ, координації ініціатив ІНТЕРЕГ III, як програм співпраці розширеного ЄС з країнами поза східним кордоном ЄС,
- на особливу увагу заслуговує розвиток контактів організацій і наукових закладів та спільне вироблення напрямків вирішення актуальних проблем політичного і соціально-економічного розвитку [9, с.335].

Розвиток подій у Європі, який пов'язаний з президентськими виборами та обранням Президентом Польщі Броніслава Коморовського привертають увагу до політичної ситуації у Східній Європі. Очевидно, нова зовнішня політика представника партії «Громадська платформа» Б.Коморовського поряд з зміцненням позицій в ЄС, приділятиме велику увагу політиці у Східній Європі, сприятиме активній присутності Польщі у регіоні.

Невід'ємним елементом міжрегіональної співпраці у Центрально-Східній Європі, фактором інтеграції в європейські структури є діяльність України і Польщі в рамках євро регіонів, які мають характер транскордонної співпраці.

Розширення і поглиблення транскордонної співпраці для України питання пріоритетне. На прикладі Польщі пересвідчуємося, що євро регіони стали суспільною підтримкою для інтеграції Польщі до Європи. Досягаючи помітних результатів в євро регіональній співпраці, поляки прагнули послабити скептично налаштованих противників інтеграції Польщі до ЄС. Подібний досвід є корисним і для України.

Українсько-польська міжрегіональна співпраця з розширенням ЄС зіткнулася з проблемою погіршення безпосередніх контактів. Введення малого прикордонного руху уможливило співпрацю та налагодження контактів, яка є корисною жителям територій з двох сторін кордону, оживило прикордонну діяльність. Соціальний чинник українсько-польської євро регіональної співпраці, а саме взаємне пізнання та спілкування, є фактором сприяння європейської інтеграції, послаблення упереджень і стереотипів.

1. Афонін Е. Об'єднана Європа: соціокультурні кордони [Електронний ресурс] / Е. Афонін, А. Мартинов. – Режим доступу: <http://www.sociology.kharkov.ua/docs/chten.01>
2. Возняк Т. Кордони, що закриваються [Електронний ресурс] / Т.Возняк // Незалежний культурологічний часопис «І». - Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n50texrs/voznjak3.htm>.
3. Інтерв'ю Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Польща О.Моцика [Електронний ресурс] / О.Моцик. – 2006. - квітень. – Режим доступу: <http://www.ukraine-emb.pl/ukr/interview.php?id=68>
4. Європейська конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.kiev.ua/docs/cets/cets106.htm>
5. Міністр Огризко завтра рятуватиме «Рава-Руську», «Краковець», «Смільницю» та «Шегині» від облоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zik.com.ua/ua/news/2008/0303/128157>

6. Павлів В. Європа по Бугу: чи знадобиться нам польсько-німецький досвід? [Електронний ресурс].. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/1000/1600/31602/>
7. Українці заблокували прикордонний пункт Смільниця у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.novinar.com.ua/politics/20618>
8. Badanie obrotu towarów i usług w ruchu granicznym na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej na terenie Polski w I kwartale 2010 roku/ Materiał na konferencję prasową w dniu 26 maja 2010 r. [Електронний ресурс]. /Urząd Statystyczny w Rzeszowie. - 2010. - s. 1-14. – Режим доступу: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/rzesz/ASSETS_Bad_obrotu_gran_I_kw_2010.pdf.
9. Borszczewskij W. Regionalne ukraińsko-polskie inicjatywy jako sposób niwelowania negatywnych skutków wprowadzenia reżimu wizowego na granicy polsko-ukraińskiej / W. Borszczewskij // Granice i pogranicza nowej Unii Europejskiej (Z badań regionalnych i lokalnych): [red. Malikowski M., Wojakowski D.]. – Kraków: Nowos, 2005. – 336 c.
10. Engelgard J. Regionalizacja jako instrument likwidacji państw narodowych / J. Engelgard. - Warszawa-Bruksela: Wydawnictwo Prasy Lokalnej, 2005.- C. 32
11. Jóskowiak K. Współpraca transgraniczna Polski. Wybrane zagadnia teorii i praktyki / K. Jóskowiak // Regionalizm, polityka regionalna i Fundusze strukturalne w Unii Europejskiej: [red. Adamczyk A., Borkowski J.]. – Warszawa: Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, 2005. – 365 c.
12. Kurczewska J. Granice III RP jako problem badawczy / J. Kurczewska // Granice i pogranicza nowej Unii Europejskiej (Z badań regionalnych i lokalnych): [red. Malikowski M., Wojakowski D.]. – Kraków: Nowos, 2005. – 336 c.
13. Kawałko B. Granica wschodnia jako czynniki ożywienia i rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów przygranicznych [Електронний ресурс]. / Kawałko B. Strategia rozwoju Polski wschodniej do 2020 r. – Warszawa. - 2006. – listopad. - Режим доступу: http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/poziom_regionalny/strategia_rozwoju_polski_wschodniej_do_2020/zespol_ds_strategii/Granica_Wschodnia_Kawalkopdf
14. Malendowski W., Szczepaniak M. Rola euroregionów w procesie integracji europejskiej / W. Malendowski, M. Szczepaniak // Euroregiony: mosty do Europy bez granic [red. Malendowskiego W., Szczepaniaka M.]. – Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA, 2000. – 225c.
15. Tiszczenko O., Trojjan S. Wpływ procesów demokratyzacji w państwach Europy Środkowo-Wschodniej na współpracę transgraniczną / O. Tiszczenko, S. Trojjan // Granice i pogranicza nowej Unii Europejskiej (Z badań regionalnych i lokalnych) [red. Malikowski M., Wojakowski D.]. – Kraków: Nowos, 2005. – 336 c.

SUMMARY

Rojik N. UKRAINIAN – POLISH TRANSBORDERING COOPERATION: CHOSEN ASPECTS

Shows the direction of transbordering cooperation on the depth of social, cultural, international relations between the communities, regional governments of Ukraine and Poland. Introduce the common interests and real ways of Ukrainian-Polish cooperation across the border line. Analyzed the factors of the functional border: the population's movements, level of bordering infrastructure, range and depth of friendly relationships, EU visa policy that have the influence on the Ukrainian – Polish bordering cooperation.